

VAJDA LÁSZLÓ – MAÁ CZ MIKLÓS

Az EU és Magyarország agrárpiaci szinkronjának megteremtése

A Társulási Megállapodás és előzményei

Az Európai Unió 15 tagországa mindig is a magyar mezőgazdasági termékek és élelmiszerek hagyományos piaca volt és az ma is. Az 1957-ben létrejött Közösséggel Magyarország 1988-ban vette fel a hivatalos kapcsolatot. Eddig az időpontig – elsősorban politikai indokokból – hazánk nem ismerte el az EGK-t, mint közös kereskedelempolitikát folytató gazdasági integrációt.

1988-ban a kereskedelmi kapcsolatokat kétoldalú kereskedelmi és gazdasági együttműködési megállapodással öntötték formába. E megállapodás értelmében az EK vállalta, hogy három szakaszban megszünteti a Magyarországnak a GATT-hoz való csatlakozásáról aláírt jegyzőkönyvben említett mennyiségi korlátozásokat. Az ilyen mennyiségi korlátozások megszüntetésére 1995. január 31-ikét tűzték ki határidőként, de ez mint preferenciális megállapodás nem befolyásolta az exportkorlátozó megállapodásokat. A megállapodás Magyarországtól diszkrimináció mentességet követelt az importengedélyezési rendszerben, a fogyasztási javak globálkvótájában és az állami megrendelések odaítélése terén. Az agrártermékekre ezek a megállapodások csak a tárgyalások megkezdését irányozták elő. Még a tárgyalások befejezése előtt az EK egyoldalú intézkedéssel, 1990. január 1-jétől kiterjesztette Magyarországra a GSP rendszerét. Ezzel egyidőben a magyar és a

lengyel igényeket figyelembe véve a GSP listát 1990. január 1-jétől, majd 1991. január 1-jétől kiterjesztették újabb termékekre is (pl. baromfi és szalámi), amelyek az EK-ban lefoglalási kötelezettség alá estek. Az ebben a keretben adott vámkedvezmények mértéke 50% volt, a kedvezmények meghatározott kontingensre vonatkoztak. Ezek a kedvezőbb vámok is hozzájárultak ahhoz, hogy Magyarország, forintban kifejezve, 36%-kal növelte az EK-ba irányuló exportjának értékét és ez 1991-ben további 56%-kal nőtt.

A Társulási Megállapodás megkötésének gondolata 1990. áprilisában vetődött fel, amely után 1990. decemberében kezdődhettek meg a tárgyalások. A Megállapodás aláírására 1991. december 16-án került sor, amely kereskedelmi részének 1992. március 1-jei életbe lépését egy ideiglenes megállapodás tette lehetővé. A teljes megállapodás 1994. február 1-jén lépett életbe.

A Társulási Megállapodás fogalma egészen eddig az időpontig ismeretlen volt a Közösségben. A közösségi terminológiában Európai Megállapodás-

nak nevezett dokumentumok olyan szerződési formát takarnak, amely segíti a közép-kelet-európai országokat abban, hogy gazdasági téren minél gyorsabban eljussanak arra a szintre, amelyen már igényelhetővé válik a tagság. A megállapodásoknak jelentős tartozéka a politikai kapcsolatrendszer kialakítása, amely egyre szorosabb kötődést jelent a Közösséghez (illetve ahogy Maastricht után, 1992. novemberétől hívjuk: az Unióhoz). A gazdasági oldal szabad kereskedelmi egyezmény formájában ölt testet, amely azonban nemcsak a kölcsönös piacra jutási könnyítéseket tartalmazza, hanem kiterjed az élet szinte minden területére, a kultúrától a jogszabályok összehangolásáig.

Lényeges eredmény volt a Megállapodás megkötésekor, hogy annak preambulum a leszögezi: Magyarország célja a teljes jogú tagság elérése, a szerződés ennek elősegítése érdekében jött létre.

A magyar – EK megállapodás fontos jellemzője az asszimetria elve, ami azt jelenti, hogy a kereskedelmi téren egymásnak adott kedvezmények nem

Együttműködni – de hogyan? Mik a korlátok és milyenek az esélyek? A cikk a már rögzített és a folyamatosan alakuló „játékszabályokat” mutatja be. A vállalkozások többségét érintő információk részleteire lehetőség szerint visszatérünk.

*dr. Vajda László főosztályvezető, Földművelődésügyi Minisztérium
Maácz Miklós fogalmazó, Földművelődésügyi Minisztérium*

egyenlő mértékűek. A Magyarország számára nyújtott kedvezmények jóval nagyobbak és nagyobb termékkörre terjednek ki, mint amit mi adtunk az EK-nak, ráadásul az EK-kedvezmények egy részét csak időben 3 évvel elcsúsztatva kellett biztosítanunk.

A Társulási Megállapodás 6 fő részét kell megemlítenünk: a politikai párbeszéd, az áruk szabad mozgása, az alapszabadságok (árak, szolgáltatások, munkaerő és tőke szabad mozgása) kérdése, a jogszabályok harmonizálásának kimondása, együttműködés az oktatás, a kultúra és a környezetvédelem területén, valamint a Társulási Megállapodás intézményrendszere.

Kereskedelempolitikai szempontból az áruk szabad mozgása tekintetében elért eredményeket kell vizsgálnunk. Az ipari termékek körében gyakorlatilag megvalósult a szabadkereskedelem, tehát szinte az összes mennyiségi kvóta megszűnt, a vámok pedig jelképesre csökkentek.

A mezőgazdaságról – kiemelten

A mezőgazdasági kereskedelemmel a Megállapodás külön fejezete foglalkozik, ami azzal magyarázható, hogy mind az EK tagországokban, mind Magyarországon a mezőgazdaság különösen érzékeny kérdés, másrészt a szabadkereskedelem elérése a szektorban jelenleg nem cél. A mezőgazdaság különösen érzékenysége abból is adódik, hogy a mezőgazdasági termelés tényezőinek jellege eltér az ipartól, mivel ezek nagy mértékben függenek a természeti viszonyoktól. A mezőgazdasági politikák alakítóinak ráadásul állandóan tekintettel kell lenniük arra, hogy a mezőgazdasági termelést még akkor is fenn kell tartani, ha egyes ágazatok jövedelmezősége nagyban lecsökken – ez egyrészt az önellátás, másrészt a paraszti tömegek munkához jutása szempontjából fontos –, ez pedig megköveteli a piacok megvédését is az olcsóbban előállított termékekkel szemben. Az EU a mezőgazdaság finanszírozására termelői támogatás és export-szubvenciók formájában hatalmas

összegeket áldoz, ennek megfelelően belső árai is magasak, a kelet-európai termékek tehát ilyen téren versenyképesek lennének. Ezért az EU-nak védekeznie kell velünk szemben, ugyanakkor mérlegelnie kell, hogy a mezőgazdaság éppen ezekben az országokban az egyetlen nyereséges, vagy nyereségesé tehető ágazat, amely exportpiacok híján elsorvadhat, ez pedig jelentős instabilitást okozó tényező. Ez a kettős, húzd meg, ereszd meg taktika volt érzékelhető az EU magatartásában mind a Társulási Megállapodás mezőgazdasági tárgyalásain, mind az azóta folyó tárgyalásokon. Ezért nem is lehet csodálkozni azon, hogy a Társulási Megállapodás végül is nem hozott átörözt a magyar mezőgazdasági exportban, sőt az EU ide irányuló importja növekedett.

Az EU-ba irányuló mezőgazdasági exportunk 1992-ben mintegy egymilliárd dollár volt, 1993-ban 878 ezer, 1994-ben 997 ezer. Onnan bejövő importunk ellenben folyamatosan nő: 1992-ben 230 ezer, 1993-ban 347 ezer, 1994-ben 467 ezer dollár volt. Az export-import aránya míg 1989-ben még 6,65, 1994-ben már 1,2 volt, ami egyértelműen az EU előretörését mutatja. Ez persze nem meglepő, ha arra gondolunk, hogy Magyarországon 1990-től fogva folyamatosan szűnnek meg az adminisztratív importkorlátozó intézkedések (elsősorban az importengedélyezésre kell gondolnunk), a tőkeerős európai cégeknek pedig nem jelent problémát ezek után betörni egy piacra. Nem a megállapodást kell tehát okolnunk a tendencia negatívvá válásáért, inkább azon kell elgondolkodnunk, nem lett volna-e még rosszabb a helyzet, ha nem kötjük meg?

Miről is szól tehát a megállapodás mezőgazdasági fejezete? 1992-től fő szabályként érvényesült, hogy az EK bizonyos termékekre (a magyar export mintegy kétharmadát kitevő termékkörre) három éven keresztül 20–40–60% vám- és lefölozések kedvezményt nyújt, és a kedvezmény által érintett mennyiségek öt éven keresztül évi 10%-kal növekednek. A 1993-as koppenhágai EU csúcsértekezlet döntése

értelmében a maximális csökkentést és a maximális mennyiségeket már 1993. júliusától élvezhettük.

A magyar viszontkedvezmények szűkebb termékkörben, kisebb mennyiségekre vonatkoznak. Itt három éven keresztül 10–20–30%-os vámkedvezményt és az érintett mennyiségek esetén öt éven keresztül évi 5%-os növekedést irányoz elő a megállapodás.

Nagy jelentőséget kell tulajdonítanunk a megállapodás IV. fejezete 25. cikkének, amelyben a „standstill” szabálya fogalmazódott meg, ami azt jelenti, hogy a megállapodás életbelépése után sem az exportra, sem az importra nem lehet új vámokat, mennyiségi korlátozásokat, illetve ezzel egyenértékű terheket bevezetni. A standstill magyar értelmezés szerint a mezőgazdaságra nem vonatkozik, az EU viszont – mint a tavalyi vámemelés kapcsán megtudtuk – épp ellenkezőleg gondolja.

A magyar becslések szerint a megállapodásból adódó potenciális előny Magyarország javára 8–10-szeres. A magyar exportra vonatkozó kedvezmények értékét az első évben az EK vámtételek 20%-os csökkentésével 30 millió dollárra becsülték, míg a harmadik és további évekre a 60%-os csökkenéssel és a megemelt vámkontingenssel ez az érték elérheti a 100 millió dollárt öt év után. Az EK-nak adott kedvezményeket mintegy 3 millió dollárra értékelték, amely 8,5 millió dollárra emelkedik. Ez adja a 8–10:1 arányú potenciális előnyt Magyarország javára. Azonban ha ezt a számot összevetjük azzal, hogy míg a magyar importban az EU-ból származó 42–43%-ot (a 15 tagú EU-ból 55–60%-ot) tesz ki, az EU importjában Magyarország mezőgazdasági importja 1–1,5%-kal részesül, rá kell jönnünk, hogy a potenciális előnyöket egyelőre még nem sikerült teljes mértékben kiaknáznunk.

Bizonyosan nagyban javíthatnánk ezen az arányon, ha a Közös Piacról kapott kedvezményes kvótáinkat teljes mértékben ki tudnánk tölteni. Ez ugyanis sok termék esetében évek óta nincs így. Marhahús kvótánkat például a három év (1992–93–94) átlagában

mintegy 35%-ban, sertéshús kvótánkat 30%-ban, egészcsirke kvótánkat 40%-ban tudjuk teljesíteni, míg a további arányok: hagyma 20%, borsó 50%, alma 10%, napraforgóolaj 12%, almálé 20%. Az igazsághoz tartozik ugyanakkor, hogy mindhárom évben teljes mértékben, vagy csaknem teljes mértékben kihasználtuk az egészkacsa, a liba, a kicsontozott pulyka- és csirkemell, a zöldpaprika, a zöldségkonzerv, a morzolt kukorica és csemegekukorica-kvótáinkat. Mindazonáltal sokkal nagyobb a ki nem töltött kvóták aránya.

A kvótakihasználás elégtelenségének okaiként a következőket lehet felsorolni:

- A kvóták nem járhatók át, tehát például a kicsontozott csirkemell exportját nem lehet az egészcsirke kvótára teljesíteni, holott nyilvánvaló, hogy míg az előbbi igényli a piac és tudunk is szállítani, az utóbira nincs igény;
- A kvótákat Brüsszelben osztják el és csak az importőrök igényelhetik, ezáltal a magyar exportőrök nem a konkrét vámkedvezményből részesülnek, csak tárgyalási pozícióikat javítja, hogy tudják, mire van kvótánk;
- A magyar mezőgazdaság viszonylagosan gyenge teljesítménye, az állatállomány fogyása, a tulajdonviszonyok rendezetlensége;
- A nagyszámú, elaprózódott magyar külkereskedelmi vállalat, amelyek érdekeiket egymás rovására próbálják meg érvényesíteni.

A két utóbbi tényezőn a kereskedelempolitikai tárgyalások vajmi keveset tudnak változtatni, azonban a tárgyalások és az azok eredményeként születő megállapodások – mint egy ország gazdaságpolitikájának szerves részei – nyilvánvalóan visszahatnak a gazdasági élet szereplőire. Így ezek hatására érdemes például egyes esetekben a mezőgazdaságba beruházni, illetve ezek hatására alakulhatnak nagyobb, tökéresebb külkereskedelmi cégek.

A kvótaigénylés rendjét érdemes részletesebben is megvizsgálni: Az EU-beli importőrnek tehát a brüsszeli

bizottsághoz kell fordulnia kvótaigényével, amelyet ha megkap, a vámot akkor is teljes mértékben ki kell fizetnie, a kvótára utólagos visszatérítés jár. Ezáltal további költségei jelentkeznek. Ezenkívül a csökkentés egy részét általában átengedi a nagykereskedőnek, hogy így javítsa versenyképességét. Mindennek eredményeképpen a vám- és lefőlözéscsökkentés jövedelme nagyjából kétharmad-egyharmad arányban oszlik meg a közösségi és a magyar fél között, de még ez is attól függ, hogy a magyar exportőr mennyire erős tárgyalópartnernek bizonyul. Amennyiben sem az EU-beli, sem a magyar fél nem ismeri a Társulási Megállapodás tartalmát, vagy az EU-partner nem hajlandó részt venni a meglehetősen bonyolult – letéti díj-fizetéssel, majd visszaigényléssel terhelt – kvótaigénylési procedúrában, az is előfordulhat, hogy vámkedvezmény nélkül szállítanak olyan terméket, amelynek a kvótája még nincs kitöltve.

E mechanizmus megváltozására (tehát arra, hogy esetleg Magyarország ossza ki az export-kvótákat) vajmi kevés az esélyünk, már csak azért sem, mert Magyarország ugyanígy kezeli a közösségi importkvótákat. Az igazság azonban az, hogy ezeket a közösségi kvótákat jórészt EU-beli cégek magyarországi leányvállalatai veszik igénybe, ezért értelemszerűen nem jelentkeznek a nyereségmegosztás egyenlőtlen voltának problémája.

Tennivalók az EU-val való kapcsolataink javítása érdekében

a) Kereskedelempolitikai tárgyalások

A Társulási Megállapodást, és különösen annak mezőgazdasági fejezetét a két félnek még 1995. első felében újra kell gondolnia és annak tartalmát meg kell változtatnia az EU-ban és a világkereskedelemben a közelmúltban bekövetkezett változások miatt.

• Kvótabővítés

Ki kell bővíteni a kvótákat először is a 3 EFTA-ország (Ausztria, Svédor-

szág, Finnország) *csatlakozása* miatt. Ezekkel az országokkal ugyanis – még mint EFTA-tagországokkal – Magyarországnak szabad kereskedelmi megállapodása volt, ami azt jelentette, hogy a mezőgazdaság terén kvóták voltak érvényben, amelyekben belül vám- és lefőlözéskedvezményrel szállíthattunk bizonyos termékeket, illetve a három ország ugyanígy kedvezményeket kapott Magyarországon. A három ország csatlakozásával természetes volt az igény, hogy az ő kvótáikat emeljük át a Társulási Megállapodásba, tehát növeljük meg az EU kvótákat, illetve nyissunk újakat, ahol erre szükség van.

Ezt magyar részről hajlandóak is voltunk megtenni, tehát a három ország összes kedvezményét ezentúl EU kedvezményként kezelni.

Az EU részéről azonban ez korántsem megy ilyen simán. A lehető legkülönbözőbb indokokkal próbálják „megúszni” a kvótabővítést, amely indokok között a leggyakoribbak,

- hogy az EU rendszerébe „nem férnek bele” olyan típusú kedvezmények, amelyeket az EFTA adott nekünk, illetve,
- hogy úgysem tudtuk kihasználni a kapott kvótákat. Magyarországnak ezek ellen egyetlen fegyver van a kezében, az, hogy mi sem adjuk meg a három országnak korábban adott kedvezményeket, amely egyes termékek esetében (pl. sör) érzékenyen érintheti az Uniót.

A probléma lényege abban rejlik, hogy a kereskedelmi tárgyalásokon a központi apparátus képviselői tárgyalnak velünk, és ők bármiben is állapodnak meg velünk, bármennyire is elfogadják érveinket, az elért eredményeket utána a tagországokkal is egyeztetniük kell. A 15 tagország között pedig egy biztos akad, amelynek érdekeit sérti ez esetben az EFTA kedvezmények átvétele, mert például az adott termékben ő is jelentős szállító, tehát Közösségen belüli kereskedelmét félti. Véltetően ilyen hatások miatt, az általuk az EU-bővítés kapcsán javasolt kvótabővítés csak töredéke a három ország eddig meglévő kvótáinak.

• Új „importrezsim”

A második tényező, amely miatt a Társulási Megállapodás feltételein változtatni szükséges a *GATT Uruguay Forduló* miatt Magyarországon már bevezetett, az EU-ban 1995. július 1-jétől bevezetendő új *importrezsim*. Az új szabályozás lényege ebből a szempontból, hogy a különböző piacvédő intézkedéseket (lefölözés, engedélyezés) vámmá kell alakítani. Ez Magyarországon is jelentős vámnövekedést okozott a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékeknél, az EU-ban viszont a növekedés egyes termékeknél jóval nagyobb lesz. Ez jelentősen rontja sok, kvótában érintett magyar termék bejutási esélyeit. Számítások szerint a meglévő 60%-os vám- és lefölözés-csökkentést átlagosan 80%-osra szükséges növelni ahhoz, hogy a magyar termékek továbbra is a jelenlegi feltételekkel juthassanak az EU piacaira. Ellentételezésként a magyar fél hajlandó a kedvezményeket továbbra is fenntartani. Erre való készségünket már azzal is bizonyítottuk, hogy 1995 első félévére, amíg az EU nem vezeti be a megemelt vámokat, mi viszont igen, pótlólagos kvótát nyitottunk az EU-nak hagyományos (1991-93 átlaga) importja erejéig, meglévő kvótáit pedig továbbra is a régi kedvezményes vámmal engedjük be.

• Fejlesztés

Végül a harmadik tényező a Társulási Megállapodás tételeinek megváltoztatásában az EU essen csúcserkeztetésén elhatározott *fejlesztés* (improvement), amelyen a megállapodás feltételeinek javítását, a kvóták kibővítését kell értenünk. Az EU célja ezzel a fejlesztéssel, hogy tovább erősítse, ezáltal stabilizálja Kelet-Közép-Európa EU-hoz társult tagjainak gazdaságát azzal, hogy kellő exportlehetőségeket biztosít. Ezen fejlesztés elsősorban a mezőgazdasági termékeket érinti, mivel az ipari termékek terén a vámbontás szinte teljes körű. Sajnos az előzetes tárgyalásokon azt kell tapasztalnunk, hogy az EU tárgyalófél az EU-bővítés és a GATT miatti változtatásokat eleve fejlesztésnek fogja fel. Ezzel szemben a magyar fél álláspontja az, hogy eze-

ket a változtatásokat akkor is el kellett volna végezni, ha Essenben nem határozta meg a fejlesztésről. Azt az érdeklőket képviseljük tehát, hogy először tárgyaljunk a mindenképpen szükséges változtatásokról, majd ezek után nézzük meg, hogy mit lehetne az új helyzethez igazított megállapodáson fejleszteni.

• Eredmény?

Mit érhetünk el a kereskedelempolitikai tárgyalásokon? A három témában eddig még csak előzetes tárgyalások folytak, az első jelentős, minden kérdést felölelő tárgyalás március végén volt (eredményét a cikk írásakor még nem ismerjük.) Arról tehát le kell mondanunk, hogy a három csatlakozott ország kvótáit még ebben a félévben nagyobb mértékben beépítik a megállapodásba. A GATT kapcsán az EU hajlandónak látszik a 80%-os csökkentés megadására. A fejlesztés területén esélyünk van egyes kvóták további öt éven keresztül évi 10%-os növelésére, egyes – a vámemelésben különösen érintett – termékekre új kvóták nyitására, valamint a kvóták átjárhatóságának megteremtésére, amellyel a már említett problémát küszöbölhetnénk ki. Magyarország a közelmúltban memorandumot juttatott el az összes EU-tagországhoz, valamint a Bizottsághoz, amelyben még a tárgyalások előtt leszögezi világos álláspontját a háromféle bővítéssel kapcsolatban és kifejezi igényét a lehető legkedvezőbb döntések meghozatalára.

Az EU tárgyalási pozícióját – mint eddig mindig – várhatóan két tényező fogja befolyásolni:

- egyrészt piacai megvédésének igénye, amelyben a tagországok szava igencsak nagy súllyal esik latba;
- másrészt a politikai stabilitás megteremtésének igénye Közép-Kelet-Európában, amelynek lényeges pontja a mezőgazdasági export lehetővé tétele, tekintve, hogy a legtöbb itteni országnak a mezőgazdaságból származik exportképes termékeinek jó része.

Az EU ugyanakkor tudatában van annak, hogy mint legnagyobb felvevő-

piac, a tárgyalásokon hatalmi pozícióban van. Bár érzékeny veszteséget jelentene számára ezen piacok elvesztése, közel sem akkorát, mint nekünk az ő piacának elvesztése.

Magyarország tárgyalási pozícióját gyengíti az a remélhetően csak átmeneti erős importérdek is, amely – elsősorban a már említett gyenge mezőgazdasági teljesítményünk miatt – egyes EU árucikkek iránt megnyilvánul. Az ugyanis nyilvánvaló, hogy az EU az innen származó importra mennyiségileg nincs rászorulva, az saját termelői rétege szempontjából szinte csak problémákat okoz, bármennyire jelentéktelen is az összimportján belül. Mindennek ellenére annyi bizonyos, hogy Magyarország ragaszkodni fog ahhoz az alapelvhez, hogy az EU számára csak akkora pótlólagos kedvezményeket nyújt, amekkorákat kap

Amennyiben 1995. júliusától már új feltételekkel kereskedhetünk az EU-val, felvetődik a kérdés és tárgyalásokat kell folytatni arról, milyen típusú megállapodást kötünk 1996 után, hiszen a Társulási Megállapodás csak 1996-ig tartalmaz részletes kölcsönös kedvezményeket, az azt követő öt évre szóló kedvezményes piacrajutási feltételek megtárgyalása 1996 első félévében esedékes.

Végül pedig ott a nagy kérdés, mi lesz, ha *Magyarország EU-tagsága* – amely minden bizonnyal már csak idő kérdése – bekövetkezik? Ez minőségileg új kérdéseket fog felvetni, hiszen ettől a pillanattól kezdve – ha csak a kereskedelempolitikai tényezőket nézzük – már nem lesz szükség kvótákra, vámjaink meg fognak egyezni az EU-vámokkal, de ez csak az EU-n kívüli országokra lesz érvényes, az EU-országokból akadálytalanul áramolhatnak ide a mezőgazdasági termékek, amely a már említett importérdek miatt egyes esetekben kedvező lehet, a legtöbb szempontból azonban problémákat fog okozni.

• Ausztria példája

Nézzük meg, milyen hatással volt *Ausztriára az EU-csatlakozás*, ebből képet alkothatunk arról, hogy mi mit várhatunk a csatlakozás után (tudunk

kell azonban, hogy Ausztriában alapvetően más a helyzet, hiszen itt a mezőgazdaság támogatottsága magasabb volt az EU-énál, nálunk a helyzet fordított):

- A csatlakozás egyik kézzelfogható jele volt számos élelmiszer árának csökkenése. A tejtermékek ára például átlagosan 30%-kal, az egyéb élelmiszereké átlag 10%-kal esett, lényegében a korábbi német árszintre annak eredményeképpen, hogy az EU-beli áruk akadálytalanul kerülnek az osztrák piacra, így – mivel olcsóbbak – lenyomják az ottani árakat.
- A csatlakozás óta az EU-beli és különösen a német élelmiszerkereskedelmi hálózatok agresszív terjeszkedési politikát folytatnak Ausztriában, ez annak az eredménye, hogy a kereskedelem szabályozása egységesé vált Ausztria és a többi EU-tagország között.
- Mindezek következtében várhatóan csökkenni fog az osztrák mezőgazdasági termelés.

Magyar szempontból megállapíthatjuk az osztrák csatlakozásról, hogy az valószínűleg előnyösnek fog bizonyulni, tekintve, hogy a Társulási Megállapodás immár kiterjed Ausztriára is, ez pedig azt jelenti, hogy az eddigi ausztriai (EFTA) szabad kereskedelmi kvótáknál jóval nagyobb kvóták nagy részét egy olyan országban tudjuk kihasználni, amely közel van, és amellyel kereskedőink kapcsolatai igen szorosak.

b) A kereskedelmet kísérő tényezők

A kereskedelempolitikai tárgyalásokon szóba jönnek olyan kérdések is, amelyek nem tényleges kereskedelmi könnyítésekről szólnak, de a kereskedelem feltételrendszerének alapvető elemei, ezért tárgyalásukra feltétlenül ki kell térni.

• Állat- és növényegészségügy

E téren úgynevezett *ekvivalencia megállapodást* készülünk kötni az EU-val. Ez annyit jelent: megállapodás fogja rögzíteni, milyen lépéseket kell tennie Magyarországnak annak érdekében, hogy az EU rendszerével megegyező,

vagy ahhoz csatlakoztatható legyen az itteni szabályozás, megkönnyítve ezzel az oda irányuló exportot, valamint előkészítve a majdani csatlakozást. A tárgyalások kiterjednek a felelős hatóságok, a kereskedelmi feltételek, az ellenőrzések gyakorisága, az ellenőrzési díjak, a felügyeleti és igazolási (verifikációs) eljárás, valamint a védelmi intézkedések kérdéseire.

Magyarországon a meghozandó új állat- és növényegészségügyi törvényt már annak szellemében kell megalkotni, hogy azok megegyezzenek, de legalábbis megfeleljenek az EU-beli szabályozásnak.

A magyar fél az EU-tól azt kéri, hogy azt az EU határozatot, amely az élőállat szállítmányoknál számunkra hátrányos előkaranténzási és előzetes bejelentési kötelezettséget ír elő, helyezze hatályon kívül. Fontosnak tartjuk az ekvivalencia megállapodást kiegészíteni egy gazdasági (szakmai és pénzügyi) együttműködésről és segítségnyújtásról szóló fejezettel is.

A megállapodás-tervezet fontos része a regionalizálás, azaz a fertőzés behatárolása és a szállítási tilalom megszűkítése meghatározott földrajzi egységre az országon belül (ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy ha fertőzés lép fel egy megyében, akkor csak az adott megyét zárják ki az exportból, ne az egész országot).

Hosszabb távon az a cél, hogy a magyar minősítő intézeteket ismerjék el, mint olyanokat, amelyek az EU intézetekkel egyenértékű minőségi igazolást tudnak kiállítani, és ezeket az igazolásokat fogadják el az EU-ban is. Apró eredmény ezen a téren, hogy a Fővárosi Állategészségügyi és Élelmiszer Ellenőrző Állomást elfogadta az EU, mint a *komló egyenértékűségi igazolás* kiállítására jogosult magyar bázisintézményt. A vonatkozó EU-rendelet 1994. október 30-án lépett hatályba. Ez azt jelenti, hogy a komló exportjához a magyar cégeknek nem kell kintről kémiük a minőségi igazolást, elegendő a nevezett intézet igazolása.

Az EU és Magyarország közötti növényegészségügyi koordinációt szolgálja az is, hogy 1994. január 1-jétől

egyes friss gyümölcsöket és zöldségeket csak tételes vizsgálat alapján kiadott vizsgálati bizonyítvánnyal lehet az EU-ba kiszállítani. A vizsgálat célja annak megállapítása, hogy a kiszállítani kívánt gyümölcs- és zöldségtétel exportőr által jelzett minősége megfelel-e az előírásoknak. A vizsgálati bizonyítvány nem helyettesít egyéb, külön jogszabályban előírt hatósági igazolást (pl. növényegészségügyi igazolást).

Aktuális probléma állategészségügyi téren, hogy Ausztria EU-belépésével 1995. január 1-jétől megszüntette a Rábafüzes-Heiligenkreuz határátkelőhelyen az állategészségügyi szolgálatot, így a határátkelőhelyen nem lehet élőállatot és állati terméket kiszállítani. A délre szállító magyar cégeket ezzel súlyos veszteség éri, hiszen kénytelenek Hegyeshalom felé több száz kilométeres kerülőt tenni. Magyarország jegyzékben tiltakozott az intézkedés ellen az osztrák kormánytól, illetve a brüsszeli Bizottságtól. Az osztrák fél az eddigi tárgyalásokon elzárkózott a korábbi helyzet visszaállításától, mondván, hogy az EU normáknak megfelelő állategészségügyi határátkelőhely kiépítése túl nagy költségeket jelentene számára, ezért csak akkor hajlandó a beruházásra, ha a Bizottság a költségek felét átvállalja. Álláspontjuk szerint már azzal is engedményt tettek, hogy két, az EU-normáknak szintén nem megfelelő határátkelőhelyen (Hegyeshalom és Kópháza) keresztül lehet állati termékeket szállítani. A magyar fél elsősorban azt sérelmezi, hogy a megszüntetést nem egyeztetették vele, ez pedig ellentétes a Társulási Megállapodás szellemével. A tárgyalások egyelőre annak ellenére holtpontra vannak, hogy miniszteri szintű kapcsolatfelvétel történt az osztrák és a magyar fél között.

• Borszállítás

A kereskedelempolitikai tárgyalásokat kiegészítő megállapodás a megkötött *EU-magyar bormegállapodás*. A bormegállapodás két részből áll, egy eredetvédelmi és egy kereskedelmi részből. A kereskedelmi rész 1993. december 1-jén, az eredetvédelmi rész 1994. május 1-jén lépett hatályba.

A bormegállapodás kereskedelmi része a Társulási Megállapodáshoz hasonlóan az asszimetria elvén alapul, az EU által adott kedvezmények kétszeresei azoknak, amelyeket Magyarország ad az EU-nak. Ennek értelmében 1993-ban 20% vámkedvezménnyel szállíthatott megfelelő mennyiségű bort és pezsgőt Magyarország az EK-ba. A kedvezményezett mennyiség ebben évben összesen 187.500 hektoliter (115 000 hl palackos- és 70 000 hl hordós bor, valamint 2500 hl pezsgő) volt, illetve, mivel csak 1993 utolsó hónapjában volt érvényben az egyezmény, ennek 1/12 része. 1994-ben 40%, 1995-ben pedig 60% a vámkedvezmény mértéke. Az induló kedvezményezett mennyiség az EU-ba irányuló borszállításaink utolsó két évét tekintve exportunk 65–70%-ának felel meg. A megállapodás – az általános magyar exportérdekeknek megfelelően – csak a jobb árbevételt lehetővé tevő palackozott borok és pezsgők kedvezményezett mennyiségét növeli évente. Így 1998-ig a palackos borok mennyisége 15000 hektoliterrel, a pezsgő mennyisége 700 hektoliterrel növekszik évente. Ennek megfelelően 1998-ban már 263 500 hektoliter bort és pezsgőt szállíthatunk kedvezményesen.

Palackozott boroknál a kedvezmény csak a tájborokra, minőségi borokra, különleges minőségű borokra, valamint a „Tokaj” földrajzi jelölést viselő borokra terjed ki.

Az EU-ból származó kedvezményezett importkeret 1993-ban összesen 90 000 hektoliter (ebből 24 000 hl palackozott-, 63 500 hl hordós bor és 2500 hl pezsgő). A kedvezményezett mennyiség a palackos bornál évente 4500 hl-rel, a pezsgőnél pedig 125 hl-rel nő, a hordós bor mennyisége ugyan csak változatlan marad. Így 1998-ban összesen 113 150 hl bor, illetve pezsgő érkezhethet kedvezményesen az Európai Unióból. Magyarország az első évben az EU-ból származó borra 10%, 1994-ben 20%, 1995-től pedig 30% vámkedvezményt ad. Ez a vámkedvezmény inkább tekinthető jelképes, gesztusértékű, mintsem gyakorlati jelentőségűnek. Valószínűsíthető, hogy a verseny-

képességet fokozó árcsökkenést vagy mennyiségi expanziót nem tud kiváltani.

A megállapodás életbelépésével egyidejűleg az eddigi évenkénti hosszabbítás helyett korlátlan időtartammal engedélyezték a 15%-nál nagyobb össz-alkoholtartalmú tokaji és más különleges minőségű boraink bevitelét. Mind az exportnál, mind az importnál az Országos Borminősítő Intézet megfelelő tanúsítása szükséges a kedvezmények igénybevételéhez.

Az eredetvédelmi rész a bormegnevezések kölcsönös védelmét és ellenőrzését foglalja magába. Az eredetvédelem egyben a kereskedelmi kedvezményekre jogosultság alapfeltétele. Itt kap – többek között – különös jelentőséget a hegyközségi törvénnyel megteremtendő eredetvédelmi rendszer. A bor akkor tekintendő Magyarországról, vagy az Unióból származónak, ha teljes egészében a szerződő fél területén termesztett és szüretelt friss szőlőből állították elő.

A megállapodásban meghatározták a földrajzi megjelölés, a hagyományos megnevezés, a leírás, a címkézés, a bemutatás és a csomagolás fogalmát, továbbá hivatkoznak a védett borelnevezések alapjául szolgáló közösségi és magyar jogszabályokra. A megállapodás tételesen tartalmazza azokat a közösségi és magyar földrajzi hagyományos elnevezéseket, amelyekre a szerződő felek kölcsönös oltalmat szavatolnak. A hagyományos magyar elnevezések az aszú, a bikavér, a szamorodni és az eszencia.

Az egyezmény érdekeinkkel összhangban kiemelt figyelmet szentel a „tokaji” megnevezés védelmének. Franciaország és Olaszország kötelezte magát, hogy 13 év átmeneti idővel lemond a „Tokay”, illetve a „Tocai” név használatáról. A névhasználatról szóló lemondás azt jelenti, hogy Franciaország kizárólag a „Tokay Pinot Gris”, Olaszország kizárólag a „Tocai friulano”, illetve „Tocai italico” megnevezéseket használhatja, és az ilyen megnevezésű borokat Magyarországon kívül lehet csak forgalmazni.

A megállapodás szabályozza a tisztességtelen versennyel, a megvesztegetéssel kapcsolatos kérdéseket is, továbbá kiterjed a megállapodásba foglalt szabályok betartásáért felelős ellenőrző hatóságok megnevezésére, az azok közötti kölcsönös segítségnyújtásra.

c) Marketing

Mint minden kereskedelmi összefüggésben, az EU-val való kereskedelmünkben is meghatározó szerepet kell, hogy kapjon a marketing eszközrendszere. Itt azonban még nagyobb hangsúlyt kell helyezni arra, hogy a marketing nemcsak, sőt nem is elsősorban a késztermékek eladási stratégiájára kell, hogy vonatkozzon. Eleve meg kell tervezni, hogy mi az eladható termék, utána meg kell találni a potenciális vevőket és lehetőség szerint a vevővel együtt kell a terméket felépíteni, a nyersanyag beszerzésétől a csomagolásig. A minőségi előírások igen szigorú betartása és betartatása már szinte unalomig ismételt követelmény, mégis találkozunk olyan esetekkel, amikor az export ennek hiánya miatt nem jön létre. Szintén sokszor elmondott tanács, hogy a feldolgozott termékekre kell helyezni a hangsúlyt a mezőgazdasági termékek exportjában, mivel nyersanyagokkal nem lehet elegendő nyereséget elérni.

Összefoglalásul elmondhatjuk, hogy nehéz az Unióval való kereskedelem, de az unió-beli árukkal való versengéshez hozzá kell szoknunk, már csak azért is, mert a hozzánk közel fekvő, hagyományos harmadik piacokon és egyre inkább itthon is jórészt e termékekkel kell megküzdenünk, ezeket kell árban, minőségben túlszárnyalnunk. Nem feledhetjük továbbá, hogy a csatlakozásnak nagy ára lesz, ha nem sikerül a magyar termékekkel a minden bizonnyal olcsóbban bejövő európai termékeket kiszorítanunk. Ehhez a „harchoz” járul hozzá a kormányzat, amikor minden lehetőséget megragad arra, hogy a magyar termékek hozzájuk méltó mértékben tudják magukat képviseltetni az európai piacokon.